

УДК 72.012.23:711.4-116

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.38.2.3>

ІНКЛЮЗИВНА АРХІТЕКТУРА ВІДКРИТИХ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ У КОНТЕКСТІ УРБАНІСТИЧНОЇ РІВНОСТІ

**Василишин Віталій Ярославович¹, Ітченко Дмитро Миколайович²,
Гаврик Ольга Юріївна³**

¹ кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри технічної механіки, інженерної та комп'ютерної графіки,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
Івано-Франківськ, Україна,
e-mail: witalijulia@ukr.net, orcid: 0000-0002-0367-1198

² кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри архітектури та дизайну,
Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів, Україна,
e-mail: dimaitchenko@gmail.com, orcid: 0000-0002-7381-1029

³ старший викладач кафедри архітектури та дизайну,
Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів, Україна;
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри містобудування та архітектури,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
Полтава, Україна,
e-mail: oli_dom@ukr.net, orcid: 0000-0003-0697-6031

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування відкритих міських просторів, що відповідають принципам урбаністичної рівності та забезпечують безбар'єрний доступ для всіх груп населення. В умовах глобальної урбанізації та соціальних трансформацій переосмислення архітектурних підходів до організації інклюзивних зелених зон загального користування є особливо важливим для сприяння соціальній інтеграції.

Мета статті – виокремити основні чинники й принципи інклюзивної архітектури відкритих міських просторів, розробити підходи до подолання викликів та інклюзивної трансформації міських зелених зон на засадах урбаністичної рівності.

Методологія дослідження ґрунтується на системному та міждисциплінарному підходах із застосуванням методів структурно-функціонального аналізу, а також порівняльної типологізації вітчизняних і закордонних практик.

Результати. З'ясовано, що створення інклюзивної архітектури відкритих міських просторів потребує урахування соціально-демографічних характеристик населення, просторових і функціональних параметрів середовища, екологічних вимог та нормативно-правових стандартів. Аналіз наукових джерел дав змогу ідентифікувати основні виклики доступності та соціальної ізоляції, а також розробити алгоритм трансформації зелених зон, що охоплює етапи аналізу потреб користувачів, оцінки наявного середовища, виокремлення проблем, розроблення рішень, апробації, реалізації та моніторингу.

Наукова новизна. У статті систематизовано принципи інклюзивної архітектури в середовищі урбаністичної рівності та запропоновано алгоритм інклюзивної трансформації міських зелених зон. Новизна полягає у поєднанні теоретико-методологічних підходів із практичними урбаністичними інструментами, що дає змогу комплексно досліджувати питання доступності та соціальної інтеграції.

Окрім того, виклики й соціальні чинники, які впливають на інклюзивність, подано системно, що створює наукову основу для подальшого кількісного оцінювання рівня інклюзивності міського середовища.

Практична значущість. Запропонований алгоритм інклюзивної трансформації міських зелених зон може бути застосований у стратегічному міському плануванні, муніципальному управлінні та проектуванні відкритих просторів. Алгоритм є практичним орієнтиром для архітекторів і урбаністів у створенні доступних та безбар'єрних громадських зон. Запропоновані підходи сприятимуть гармонізації просторового розвитку, підвищенню якості міського життя та інтеграції різних соціальних груп у спільний простір, що є особливо важливим під час післявоєнного відновлення й модернізації українських міст.

Ключові слова: урбаністична рівність, інклюзивна архітектура, міські простори, соціальна інтеграція, безбар'єрність, просторове планування, зелена інфраструктура, інклюзивність.

ВСТУП

Сучасні міста переживають глибокі соціальні та просторові трансформації, що підвищує вимоги до доступності й інклюзивності громадських просторів. Попри значний науковий інтерес до урбаністики, питання міської рівності все ще залишається актуальним. Відсутність єдиних стандартів інклюзивної архітектури нерідко зумовлює соціальну сегрегацію, обмежує доступ до зелених зон та негативно впливає на якість життя окремих груп мешканців. Усе це зумовлює потребу в нових підходах, які поєднують принципи інклюзивності з процесами планування та трансформації відкритих міських просторів.

Розв'язання проблеми міської рівності потребує системного підходу, що виходить за межі традиційних уявлень про функціональність та естетику середовища. Інклюзивність у плануванні відкритих просторів має ґрунтуватися на врахуванні соціально-демографічних характеристик населення, різноманіття культурних практик та потреб маломобільних груп. Недостатня увага до цих аспектів призводить до просторової сегрегації, зниження рівня інтеграції мешканців і, зрештою, до погіршення якості життя в містах. З огляду на це, особливої ваги набуває створення комплексних алгоритмів трансформації зелених зон, які здатні одночасно інтегрувати просторово-функціональні рішення та принципи інклюзивності.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інклюзивність відкритих просторів сьогодні набуває особливого значення для відновлення та подальшого розвитку українських міст у післявоєнний період. Поєднання екологічних, соціальних і технічних рішень є запорукою досягнення справжньої урбаністичної рівності для різних груп населення. Огляд

наукової літератури свідчить про багатомірність підходів – від нормування та системного моніторингу зелених насаджень до створення ефективних візуально-комунікативних систем та нормативного забезпечення безбар'єрності. Так, О. Зібцева та В. Юхновський акцентують на важливості сучасних норм озеленення міст як основного чинника формування комфортного та безпечного середовища для населення [6]. Дослідники П. Шищенко, О. Гавриленко та Є. Циганок підкреслюють значення доступності зелених зон у компактному місті, акцентуючи на просторовій організації та рівності можливостей для різних груп мешканців [14]. Досвід інвентаризації зелених насаджень, що дає змогу підвищити ефективність управління міськими територіями та створювати умови для інклюзивності, презентують К. Бакова та Ю. Карпінський [1]. Важливість проблем осіб з особливими потребами в міському середовищі підкреслюють О. Дронова та В. Стефанська. Автори досліджують рівень фізичної безбар'єрності та пропонують шляхи подолання наявних викликів [4]. На важливості створення середовища, яке буде доступним, безпечним, функціональним і комфортним для всіх незалежно від фізичних можливостей, віку чи соціального статусу, наголошує А. Гончарик [3]. Системні проблеми з безбар'єрністю, зокрема низький рівень облаштування пандусами, брак доступних укриттів, вбиралень та велоінфраструктури, значну відмінність між номінально доступними входами та фактично недоступним внутрішнім простором житлових будинків, на прикладі м. Гребінка вивчають А. Цапенко, О. Гнатюк [12]. Важливість універсальності (орієнтації на різні категорії населення та соціальні групи) підкреслює О. Кліш [7].

Закордонні дослідники зосереджуються на розробленні інструментів для оцінювання

доступності та ефективного планування зелених просторів із позицій сталого розвитку. Зокрема, К. Джан (K. Jang), Дж. Кім (J. Kim), Х.-Й. Лі (H.-Y. Lee), Х. Чо (H. Cho) та Й. Кім (Y. Kim) пропонують індекс доступності міських зелених зон, що ґрунтується на пішохідно-орієнтованій моделі [19]. Екологічний вимір планування зелених просторів і його вплив на благополуччя людей аналізують Т. Семераро (T. Semeraro), А. Скарано (A. Scarano), Р. Букколієрі (R. Buccolieri), А. Сантіно (A. Santino) та Е. Аарреваара (E. Aarrevaara) [20]. Актуальні питання етичності й технологічності у створенні доступного середовища розглядають С. Хайн (C. Hine), Р. Нілфорушан (R. Nilforooshan) та П. Барнагі (P. Barnaghi) [18], підкреслюючи важливість інтеграції «розумних» рішень для уразливих категорій населення. Науковці С. Бібрі (S. Bibri), Ж. Крогсті (J. Krogstie) та М. Каргхольм (M. Kärrholm) підкреслюють, що стратегія «компактного міста» в поєднанні з принципами сталого розвитку сприяє підвищенню рівня інклюзивності та зменшенню просторової нерівності [16].

Важливим складником є забезпечення «зеленої справедливості» в доступі до міських просторів. Основні чинники нерівності в користуванні зеленими зонами виокремлюють С. Ду (S. Du), Х. Хе (H. He), Я. Лю (Y. Liu) та Л. Сін (L. Xing) [17]. Вітчизняні дослідники приділяють увагу не лише фізичній доступності, а й концептуальним підходам до формування безбар'єрного середовища. Зокрема, Т. Кочубей і Н. Левченко розглядають загальні засади інклюзивного простору для осіб з особливими потребами [9], тоді як О. Чемакіна, О. Дубик, О. Кузьмін та М. Бутик аналізують візуально-комунікативні системи як важливий інструмент інклюзивного міського середовища [13]. Стратегічного виміру до міського планування додає С. Дюжев, акцентуючи на необхідності подолання методологічної кризи в управлінні розвитком поселень [5]. Концепцію розвитку зеленої урбоєкосистеми як сучасної моделі гармонізації міського простору розробляють Ю. Орловська й О. Павленко [11].

В умовах війни особливого значення набувають дослідження інклюзивності. Так, М. Малевич та І. Мерилова [10] аналізують нові виклики, що постають перед українською архітектурою у воєнних умовах, наголошуючи на потребі створення універсального та безпечного середовища. Інклюзивність у теорії та практиці проектування будівель розглядає В. Шулик [15], зосереджуючись на архітектурних і містобудівних аспектах. Інформаційне агентство «Українські

національні новини» [2] акцентує на змінах у політиці безбар'єрності в умовах війни, підкреслюючи, що інклюзія досі повністю не реалізується. Нормативно-правову основу цього процесу визначає Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю [8], яка є основним міжнародним документом щодо створення інклюзивного середовища.

Узагальнюючи результати сучасних досліджень, можна виокремити загальну тенденцію: як українські, так і закордонні науковці все частіше інтегрують у свої роботи принципи інклюзивності, сталого розвитку та «зеленої справедливості». Поєднання просторових, екологічних, соціальних і правових аспектів дає змогу створити образ міста як доступного середовища для всіх категорій населення. В умовах воєнних викликів таке місто є не лише простором рівних можливостей, а й середовищем безпеки, відновлення та соціальної єдності.

МЕТА

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування концептуальних основ інклюзивної архітектури відкритих міських просторів в умовах урбаністичної рівності. Для реалізації мети визначено такі завдання:

- 1) ідентифікувати основні принципи урбаністичної рівності та розкрити їх значення у формуванні відкритих міських просторів;
- 2) проаналізувати бар'єри доступності та соціальні чинники, що впливають на інклюзивність міського середовища;
- 3) розробити алгоритм інклюзивної трансформації міських зелених зон на засадах урбаністичної рівності.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Сучасні урбанізаційні процеси, зумовлені глобалізаційними тенденціями та соціально-демографічними зрушеннями, ставлять перед містами нові виклики. Зростання їхньої уразливості до кліматичних змін, втрати біорізноманіття та дефіциту земельних ресурсів актуалізує необхідність пошуку сталих моделей просторової організації. У цьому розумінні зелена інфраструктура – один з основних елементів інклюзивної урбаністики, оскільки її інтеграція дає змогу збалансувати інтереси природного середовища та міських громад. Створення зелених урбоєкосистем, зокрема парків, скверів, зелених дахів, водних об'єктів, екологічних коридорів, сприяє не лише очищенню повітря та підтримці сприятливого мікроклімату, а й забезпечує рівні можливості для всіх мешканців щодо доступу до природних ресурсів у межах міста [11, с. 78].

Отже, зелений урбанізм варто розглядати не лише як екологічну, а й як соціальну практику, орієнтовану на створення відкритих, комфортних і доступних для всіх міських просторів.

Науковці підкреслюють, що сучасне просторове планування має гармонійно поєднувати економічні цілі з екологічними й соціальними потребами. У цих умовах важливим завданням є перегляд містобудівних принципів для створення компактних, багатофункціональних та «зелених» міст. Зокрема, урбаністична рівність означає, що зелені зони не можна розглядати лише як резерв для нової забудови, адже вони виконують широкий спектр функцій – від рекреаційної й культурної до природоохоронної. Для країн із постсоціалістичною спадщиною, де зелені насадження нерідко втрачалися через активну забудову, першочерговим завданням є відновлення й розвиток міської зеленої інфраструктури [6, с. 132]. Цього можна досягти лише шляхом системного впровадження природоорієнтованих рішень у містобудівну політику та гарантування рівних можливостей усім групам населення в користуванні зеленими просторами.

Відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, наявність міських зелених насаджень є необхідною умовою для формування здорового та стійкого середовища. Позитивний вплив поширюється не лише на екологічні показники, а й на психофізичне благополуччя населення, оскільки це сприяє соціальній взаємодії та підвищенню якості життя. Концепція компактного міста, що формує засади сучасного урбаністичного підходу, акцентує на щільності забудови, змішаному землекористуванні та розвитку стійких транспортних систем, у межах яких зелені простори є важливим інструментом забезпечення урбаністичної рівності. Рівний доступ до парків, скверів і громадських зон для жінок, дітей, людей похилого віку та осіб з особливими потребами узгоджується із Цілями сталого розвитку ООН (зокрема, із Ціллю 11.7) та сприяє формуванню інклюзивного міського середовища, здатного враховувати різноманітні соціальні потреби [14, с. 245].

Отже, у сучасних умовах трансформації міських просторів особливого значення набуває орієнтація на принципи урбаністичної рівності. Вони є концептуальною основою інклюзивної архітектури та визначають напрями розвитку відкритих громадських територій. Дотримання цих принципів дає змогу не лише усунути фізичні та соціальні перепони, а й сформувати якісно новий формат

взаємодії між простором і його користувачами. Систематизація основних положень урбаністичної рівності дає змогу чітко окреслити їхню роль у формуванні відкритих міських зон, що відповідають критеріям доступності, безпеки та соціальної інтеграції (табл. 1).

Аналіз табл. 1 показує, що принципи урбаністичної рівності є взаємопов'язаними й відображають багатовимірність підходів до створення інклюзивного міського середовища. Принцип доступності забезпечує рівноправний доступ для всіх категорій населення, тоді як безпека формує відчуття довіри й комфорту в просторі. Універсальний дизайн та гнучкість слугують засобами адаптації міських просторів до різних потреб користувачів. Соціальна інтеграція та культурна чутливість сприяють взаємодії між різними групами й збереженню локальної ідентичності, а екологічна сталість гарантує охорону природного середовища. Водночас прозорість і участь громади забезпечують демократичний характер управління та підвищують ефективність ухвалення рішень. У сукупності пропонувані принципи формують комплексний вектор розвитку інклюзивної архітектури, завдяки чому міські простори набувають не лише функціональної, а й соціальної значущості.

Як підкреслюють К. Бакова та Ю. Карпінський, належний догляд і регулярний моніторинг зелених насаджень є необхідною умовою створення стійкої та інклюзивної міської інфраструктури. Зелені насадження у вуличному середовищі знижують температуру, покращують мікроклімат і зменшують рівень забруднення повітря, що підвищує якість життя мешканців. Однак у багатьох випадках дерева страждають від реконструкцій або недбалого ставлення. Зважаючи на це, у сучасному містобудуванні особливого значення набуває налагоджена система моніторингу, що охоплює інвентаризацію, оцінку стану рослин й ухвалення управлінських рішень щодо їх збереження чи відновлення [1, с. 27]. Уважається, що такий підхід відповідає вимогам екологічної безпеки та водночас створює умови для розвитку інклюзивних зелених просторів, відкритих і доступних для всіх соціальних груп.

Україна, ратифікувавши Конвенцію ООН «Про права осіб з інвалідністю» [8], взяла на себе міжнародні зобов'язання щодо створення безбар'єрного міського середовища: архітектурного, транспортного та інформаційного. У межах цього підходу інвалідність розглядається не лише як медичний стан, а й як наслідок взаємодії людини з перешкодами середовища, що обмежують її участь у суспільному

Таблиця 1.

Основні принципи урбаністичної рівності та їхнє значення у формуванні відкритих міських просторів

Принцип урбаністичної рівності	Значення у формуванні відкритих міських просторів
Доступність	Забезпечує можливість рівноправного використання простору всіма категоріями населення, зокрема особами з особливими потребами, маломобільними групами, дітьми та літніми людьми
Безпечність	Гарантує фізичний і психологічний комфорт перебування в просторі, знижує рівень соціальної ізоляції та стимулює активність громадян
Універсальний дизайн	Створює простори, які відповідають потребам максимально широкого кола користувачів без необхідності спеціальних адаптацій
Соціальна інтеграція	Створює умови для взаємодії різних соціальних груп, сприяє формуванню спільнот та подоланню соціальних перешкод
Культурна чутливість	Дає змогу враховувати культурні традиції, локальну ідентичність та символіку, що робить простір більш прийнятним і значущим для громади
Екологічна сталість	Орієнтує на збереження природного середовища, підвищення якості життя та формування здорових умов для мешканців
Гнучкість і адаптивність	Забезпечує можливість трансформації простору відповідно до змінних соціальних, демографічних та економічних потреб
Прозорість і участь громади	Підкреслює важливість залучення громадськості до планування та ухвалення рішень, що підвищує легітимність і ефективність архітектурних рішень

Джерело: сформовано авторами на основі [11; 16; 19].

житті. Зазначимо, що в міському середовищі це стосується доступу до освіти, ринку праці, транспорту, соціальних послуг і житла. Проте українські міста й надалі постають перед численними проблемами – від відсутності адаптованих громадських просторів до небажання роботодавців упроваджувати інклюзивні практики. Такі перешкоди спричиняють дискримінацію, економічну уразливість і просторову ізоляцію осіб з особливими потребами, позбавляючи їх можливості повноцінної інтеграції в міське середовище [4, с. 52].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що повномасштабна війна в Україні ще більше актуалізувала проблему безбар'єрності міських просторів. За офіційними даними, кількість осіб з інвалідністю перевищила 3 млн, а лише впродовж перших 18 місяців від початку вторгнення цей показник зріс більш як на 300 тис. Переважно це військові й цивільні, які отримали серйозні поранення, зокрема ампутації та втрату зору. Ця категорія громадян особливо гостро потребує доступної інфраструктури, що гарантує свободу пересування та соціальну інтеграцію. Водночас навіть великі міста виявилися не готовими до такого викику [2]. Окрім того, недостатня кількість адаптованих рішень в архітектурі й транспорті ускладнює процеси реабілітації та соціальної адаптації, створюючи додаткові нерівності в доступі до публічних просторів.

Як зазначає дослідниця Т. Кочубей, державна політика України поступово спрямовується на формування системи безбар'єрності, що гарантує рівні права й можливості для всіх

громадян. Основним орієнтиром цього процесу є Стратегія безбар'єрності, яка визначає шість напрямів: фізичний, інформаційний, цифровий, суспільний, громадянський, освітній та економічний [9, с. 210]. Реалізація цих положень має фундаментальне значення для розбудови інклюзивних міських просторів, у яких особи з особливими потребами не лише користуються адаптованими об'єктами, а й залучаються до процесів планування, проектування та оцінки ефективності рішень. Важливими передумовами успіху є постійний моніторинг виконання законодавчих вимог і усунення системних прогалин, адже лише так можна забезпечити стабільність і результативність державних ініціатив, спрямованих на подолання нерівності та інтеграцію осіб з інвалідністю у соціальне життя міста.

Формування інклюзивного міського середовища ґрунтується на системному аналізі бар'єрів доступності та соціальних чинників, які впливають на інтеграцію різних груп населення в міський простір. Вони можуть мати як матеріальний, так і нематеріальний характер, створюючи складну мережу перешкод, що обмежують рівноправну участь у суспільному житті. Для того щоб принципи урбаністичної рівності реалізовувалися на практиці, необхідно виявляти ці обмеження, оцінювати їхній вплив і враховувати під час організації відкритих міських просторів (табл. 2).

Аналіз даних табл. 2 показав, що бар'єри доступності та соціальні чинники формують багаторівневу систему з тісно взаємопов'язаними елементами. Так, фізичні та

Таблиця 2.

Бар'єри доступності та соціальні чинники інклюзивності міського середовища

Категорія бар'єрів доступності та чинників	Характеристика	Вплив на інклюзивність міського середовища
Фізичні	Недостатня кількість пандусів, ліфтів, тактильних елементів, низький рівень адаптації транспортної інфраструктури	Обмежують мобільність осіб з особливими потребами та маломобільних груп, знижують рівень комфортності перебування в просторі
Архітектурно-планувальні	Вузькі проходи, відсутність зон відпочинку, складна навігація, перевантаженість простору елементами	Створюють труднощі в орієнтації та користуванні простором, знижують рівень доступності для різних груп населення
Інформаційні	Відсутність дублювання інформації шрифтом Брайля, жестовою мовою, інклюзивними піктограмами; низький рівень цифрової доступності	Зменшують можливості для самостійного використання простору особами з різними сенсорними потребами
Соціально-економічні	Низький рівень доходів, обмежені фінансові ресурси для доступу до якісної інфраструктури, соціальна нерівність	Поглиблюють відчуття відчуженості, створюють дисбаланс у доступі до міських ресурсів
Культурно-психологічні	Стереотипи щодо осіб з інвалідністю, слабка толерантність, недостатність громадської свідомості	Створюють приховані перешкоди у взаємодії, знижують рівень соціальної інтеграції
Інституційно-правові	Недостатнє впровадження державних стандартів доступності, слабка міжсекторальна координація, відсутність контролю	Уповільнюють інклюзивні зміни, створюють розрив між нормативними вимогами та практичною реалізацією
Екологічні	Відсутність зелених зон, перевантаженість простору транспортом, низький рівень екологічного комфорту	Знижують якість життя мешканців, обмежують можливості для безпечного та гармонійного користування простором

Джерело: сформовано авторами на основі [4; 9; 17].

архітектурно-планувальні обмеження знижують рівень комфорту й безпеки для маломобільних груп, тоді як інформаційні перешкоди ускладнюють орієнтацію та використання простору особами з сенсорними порушеннями, посилюючи ризики соціальної ізоляції. Не менш важливим чинником залишаються соціально-економічні умови, що визначають реальний доступ до якісної інфраструктури. Водночас культурно-психологічні установки та інституційно-правові механізми формують умови, що здатні як підтримувати, так і обмежувати впровадження інклюзивних практик. Екологічні характеристики визначають якість життя населення та слугують підґрунтям для сталого розвитку міських просторів. Сукупність складників підтверджує, що подолання перешкод і врахування соціальних чинників мають інтегрований характер, адже саме їхня взаємодія забезпечує гармонійне поєднання архітектурної доступності, соціальної справедливості та урбаністичної рівності.

Як стверджує О. Чемакіна, проектування візуально-комунікативних систем у міському середовищі є одним з основних напрямів інклюзивної архітектури [13, с. 87]. Ідеться не лише про функціональність чи естетичні аспекти, а й про створення простору, у якому доступ до інформації та орієнтація однаково зручні для всіх груп користувачів. Сучасні рішення у цій сфері мають передбачати інформаційні панелі, інтерактивні дисплеї,

адаптивні знаки для осіб із порушеннями зору чи слуху, а також зрозумілі системи навігації для дітей, людей похилого віку та іноземних відвідувачів. Таким чином, візуальні комунікації перетворюються на обов'язковий компонент інклюзивного дизайну, що підвищує комфорт і безпеку міського середовища. Їхніми конкурентними перевагами є універсальність і здатність задовольняти різні потреби користувачів, особливо в транспортних вузлах та громадських просторах.

У контексті післявоєнного відновлення та модернізації України особливого значення набуває переосмислення засад містобудування та землекористування. Нове архітектурне та урбаністичне планування має урахувати помилки попередніх десятиліть, коли розвиток здійснювався без належної уваги до принципів інклюзивності, екологічної збалансованості та потреб громади. Як наголошує С. Дюжев, створення рівноправного й доступного міського середовища має стати орієнтиром для нового покоління науковців, архітекторів і управлінців, які формуватимуть сучасну урбаністичну політику [5, с. 131].

Отже, післявоєнне відродження України відкриває унікальну можливість не лише відновити зруйновані міста, а й закласти підвалини інклюзивної архітектури як майбутнього стандарту розвитку. Водночас важливо врахувати, що стратегічна стійкість та конкурентоспроможність підприємств безпосередньо

пов'язані з безпечністю середовища їхньої діяльності. Як зазначає В. Шулик, одним із визначальних чинників є дотримання державних стандартів і технічних регламентів, що формують нормативно-правові, організаційні й технічні засади функціонування економічних суб'єктів [15, с. 366]. Безпечність виробничих процесів та інфраструктури є важливою передумовою створення конкурентних переваг.

Російсько-українська війна висунула нові виклики для конкурентоспроможності та стратегічного розвитку, зокрема посилила вимоги до безпеки, інклюзивності та адаптивності середовища. Якщо раніше інклюзивність переважно асоціювалася із соціальною інтеграцією, то нині вона є стратегічним чинником економічної стійкості. Забезпечення безбар'єрного доступу, відновлення виробничої та житлової інфраструктури, створення універсальних соціальних просторів – усе це прямо впливає на якість життя населення.

Науковці справедливо зазначають, що інтеграція інклюзивних практик зміцнює соціальний капітал, підвищує довіру до бізнесу та формує позитивний міжнародний імідж, що відіграє визначальну роль у процесах євроінтеграції [10, с. 57]. Отже, інклюзивна архітектура та безпечна інфраструктура відкритих міських просторів є визначальними чинниками забезпечення урбаністичної рівності та формування справедливого міського середовища. У цьому контексті логічним кроком є запропонований алгоритм, який відображає послідовність етапів трансформації міських зелених зон – від аналізу потреб користувачів до системного моніторингу впроваджених змін (рис. 1).

Аналіз запропонованого алгоритму показав, що перший етап полягає у вивченні потреб користувачів, яке охоплює соціально-демографічні характеристики, культурні та рекреаційні запити. Наступний крок

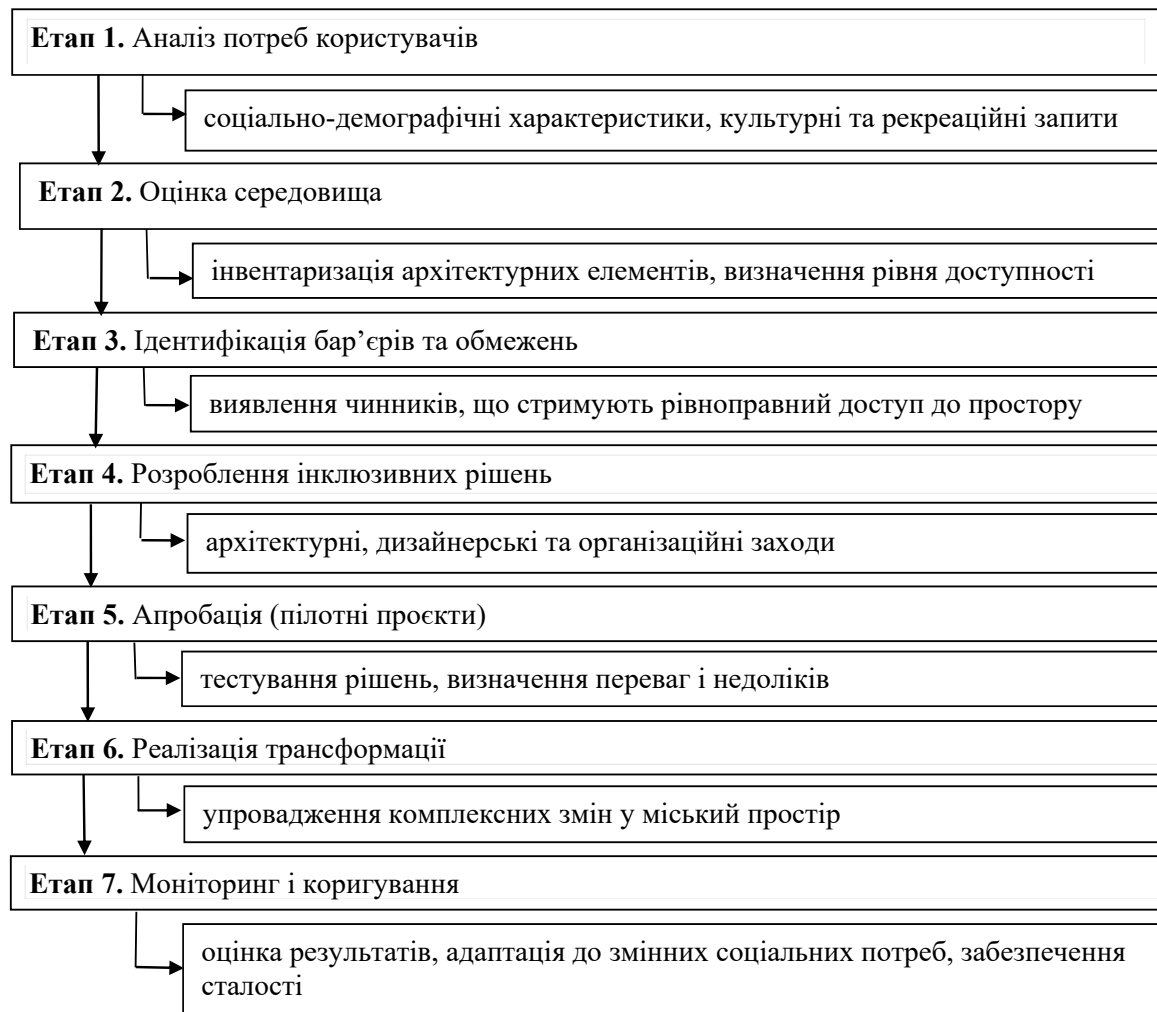

Рис. 1. Алгоритм інклюзивної трансформації міських зелених зон

Джерело: сформовано авторами.

передбачає оцінку наявного середовища – інвентаризацію архітектурних елементів і визначення рівня їх доступності. Особливу увагу необхідно приділити ідентифікації обмежень, адже саме вони формують перелік чинників, що перешкоджають рівноправному користуванню простором. Далі відбувається розроблення інклюзивних рішень, де поєднуються архітектурні, дизайнерські й організаційні підходи. Для перевірки їх дієвості здійснюється апробація у формі пілотних проєктів, що дає змогу виявити переваги та усунути недоліки. Наступним етапом є впровадження трансформаційних заходів у міському середовищі, тоді як фінальний передбачає моніторинг та коригування, що забезпечують адаптацію рішень до мінливих соціальних потреб і створюють підґрунтя для сталого розвитку інклюзивних просторів.

Отже, запропонований алгоритм підтверджує, що інклюзивна трансформація не обмежується одноразовими діями, а має циклічний характер управління. Кожен етап не лише логічно продовжує попередній, а й створює основу для подальшого вдосконалення, забезпечуючи сталість і результативність просторових рішень.

ВИСНОВКИ

Дослідження підтвердило, що інклюзивна архітектура відкритих міських просторів є стратегічним вектором сучасної урбаністики та важливим чинником соціальної згуртованості. Інтеграція соціально-демографічних параметрів, екологічних вимог і нормативно-правових стандартів дає змогу гармонізувати просторові рішення й підвищити рівень соціальної інтеграції. Запропонований алгоритм трансформації зелених зон демонструє можливість практичного синтезу теоретичних концепцій і урбаністичних інструментів, закладаючи основу для сталого розвитку міст.

Водночас результати дослідження показали, що бар'єри доступності та ризики соціальної ізоляції залишаються серйозними викликами. Їх подолання потребує системного моніторингу, упровадження гнучких управлінських рішень і розширення участі громади в планувальних процесах. Отримані напрацювання можуть бути використані у стратегічному плануванні, муніципальному управлінні та урбаністичному проєктуванні для створення середовища, орієнтованого на рівність. Подальші наукові пошуки варто спрямувати на кількісне оцінювання рівня інклюзивності, моделювання поведінкових сценаріїв користувачів у трансформованих просторах та розроблення індикаторів соціальної ефективності

міських інтервенцій. Це дасть змогу перейти від концептуальних підходів до практичних рішень, що здатні істотно підвищити якість життя в містах.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Бакова К., Карпінський Ю. Досвід інвентаризації зелених насаджень вулично-дорожньої мережі міста Одеси. *Містобудування та територіальне планування*. 2022. № 79. С. 26–36. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.79.26-36>
- [2] Безбар'єрність в умовах війни: що змінилося і чому інклюзія досі не працює на повну. *Українські національні новини*. 2025. URL: <https://unn.ua/news/bezbariarnist-v-umovakh-viiny-shcho-zminylosia-i-chomu-inkliuziia-dosi-ne-pratsiuie-na-povnu> (дата звернення: 11.09.2025).
- [3] Гончарик А. Архітектура рівних можливостей у формуванні міського простору. *Інноваційні методи в архітектурі та будівництві*: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції, м. Івано-Франківськ, 15 квітня 2025 р. Івано-Франківськ, 2025. С. 36–42. URL: https://ukd.edu.ua/sites/default/files/2025-07/%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_new.pdf (дата звернення: 10.09.2025).
- [4] Дронова О., Стефанська В. Люди з інвалідністю у середовищі великого міста: аналіз фізичної безбар'єрності мікрорайону Галагани (Київ). *Економічна та соціальна географія*. 2024. № 92. С. 51–65. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2024.92.51-65>
- [5] Дюжев С. Генеральне стратегічне містобудівне планування та проблеми планувального управління розселенням (частина перша: як подолати теоретико-методологічну і проєктувально-методичну кризу). *Містобудування та територіальне планування*. 2023. № 82. С. 129–184. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.82.129-184>
- [6] Зібцева О.В., Юхновський В.Ю. Аналітична оцінка осучаснених норм озеленення міст. *Біоресурси і природокористування*. 2019. Т. 11. № 5–6. С. 131–140. DOI: <https://doi.org/10.31548/bio2019.05.014>
- [7] Кліш О. Дизайн відкритих громадських просторів у контексті світових тенденцій міського планування. *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2019. Т. 2. № 1. С. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-7951.2.1.2019.170352>
- [8] Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: Резолюція Генеральної асамблеї ООН №61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН 2006 р. Ратифіковано Законом України №1767-VI від 16.12.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 11.09.2025).
- [9] Кочубей Т., Левченко Н. Загальні засади створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю. *Social Work and Education*. 2021. № 8(2). С. 204–214. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.21.2.6>
- [10] Малевич М.А., Мерилова І.О. Інклюзивність ззовні та всередині: які запити ставить війна сучасній українській архітектурі. *Матеріали V науково-*

практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Дніпро, 25–26 квітня 2024 р. Дніпро, 2024. С. 56–57. URL: <http://srd.pdaba.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15028/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf> (дата звернення: 11.09.2025).

[11] Орловська Ю.В., Павленко О.С. Концепція розвитку зеленої урбоєкосистеми: основні теоретичні підходи. *Економічний простір*. 2024. № 192. С. 77–81. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.192.77-81>

[12] Цапенко А.В., Гнатюк О.М. Інклюзивність та безбар'єрність публічного простору малого міста в Україні (кейс Гребінки). *Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів*. 2025. Вип. 6. № 1. DOI: <https://doi.org/10.17721/2786-4561.2025.6.1.-13/11>

[13] Чемакіна О.В., Дубик О.М., Кузьмін О.В., Бутик М.В. Візуально-комунікативні системи в інклюзивному міському середовищі. *Теорія та практика дизайну*. 2025. № 1(35). С. 83–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.35.9>

[14] Шищенко П.Г., Гавриленко О.П., Циганок Є.Ю. Доступність зелених зон в умовах компактного міста (на прикладі Києва). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія»*. 2021. № 5. С. 245–256. DOI: <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2021-55-18>

[15] Шулик В.В. Про інклюзивність у теорії і практиці проектування будівель і споруд. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2020. № 57. С. 365–378. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.365-378>

[16] Bibri S.E., Krogstie J., Kärrholm M. Compact city planning and development: Emerging practices and strategies for achieving the goals of sustainability. *Developments in the Built Environment*. 2020. № 4. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.dibe.2020.100021>

[17] Du S., He H., Liu Y., Xing L. Identifying Key Factors Associated with Green Justice in Accessibility: A Gradient Boosting Decision Tree Analysis. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2022. № 19. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph191610357>

[18] Hine C., Nilforooshan R., Barnaghi P. Ethical considerations in design and implementation of home-based smart care for dementia. *Nursing Ethics*. 2022. Vol. 29. № 4. P. 699–711. DOI: <https://doi.org/10.1177/09697330211062980>

[19] Jang K.M., Kim J., Lee H.-Y., Cho H., Kim Y. Urban Green Accessibility Index: A Measure of Pedestrian-Centered Accessibility to Every Green Point in an Urban Area. *ISPRS Int. J. Geo-Information*. 2020. Vol. 9. № 10. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijgi9100586>

[20] Semeraro T., Scarano A., Buccolieri R., Santino A., Aarvevaara E. Planning of Urban Green Spaces: An Ecological Perspective on Human Benefits. *Land*. 2021. Vol. 10. № 2. DOI: <https://doi.org/10.3390/land10020105>

REFERENCES

[1] Bakova, K., & Karpinskyi, Yu. (2022). Dosvid inventaryzatsii zelenykh nasadzen vulychno-dorozhnoi merezhi mista Odesy [Experience of inventory of

green plantings in the street-road network of Odesa]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia – Urban Planning and Territorial Development*, 79, 26–36. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.79.26-36> [in Ukrainian].

[2] Bezbariarnist v umovakh viiny: shcho zminylosia i chomu inkluziia dosi ne pratsiuie na povnu [Barrier-free accessibility in wartime: what has changed and why inclusion is still not fully working] (2025). *Ukrainski natsionalni novyny: vebseit*. Retrieved from <https://unn.ua/news/bezbariarnist-v-umovakh-viiny-shcho-zminylosia-i-chomu-inkluziia-dosi-ne-pratsiuie-na-povnu> [in Ukrainian].

[3] Honcharyk, A. (2025). Arkhitektura rivnykh mozhlyvostei u formuvanni miskoho prostoru [Architecture of equal opportunities in the formation of urban space]. *Innovatsiini metody v arkhitekturi ta budivnytstvi: materialy III Vseukrainskoi naukovoï konferentsii – Innovative methods in architecture and construction: materials of the III All-Ukrainian scientific conference* (Ivano-Frankivsk, April 15, 2025) (pp. 36–42). Ivano-Frankivsk. Retrieved from https://ukd.edu.ua/sites/default/files/2025-07/%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%20%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_new.pdf [in Ukrainian].

[4] Dronova, O., & Stefanska, V. (2024). Liudy z invalidnistiu u seredovyshchi velykoho mista: analiz fizychnoi bezbariarnosti mikroraiou Halahany (Kyiv) [People with disabilities in the environment of a large city: analysis of physical accessibility in the Halahany district (Kyiv)]. *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia – Econ* 10.17721/2413-7154/2024.92.51-65 [in Ukrainian].

[5] Diuzhev, S. (2023). Heneralne stratehichne mistobudivne planuvannia ta problemy planovalnogo upravlinnia rozselenniam (chastyna persha: yak podolaty teoretyko-metodolohichnu i proiektualno-metodychnu kryzu) [General strategic urban planning and challenges of settlement management (part one: how to overcome the theoretical-methodological and project-methodical crisis)]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia – Urban Planning and Territorial Development*, 82, 129–184. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.82.129-184> [in Ukrainian].

[6] Zibtseva, O.V., & Yukhnovskyi, V.Yu. (2019). Analychna otsinka osuchasnenykh norm ozelenennia mist [Analytical assessment of modernized urban greening standards]. *Bioresursy i pryrodokorystuvannia – Bioresources and Nature Use*, 11(5–6), 131–140. <https://doi.org/10.31548/bio2019.05.014> [in Ukrainian].

[7] Klisch, O. (2019). Dydzain vidkrytykh hromadskykh prostoriv u konteksti svitovykh tendentsii miskoho planuvannia [Design of open public spaces in the context of global urban planning trends]. *Demiurh: idei, tekhnolohii, perspektyvy dyzainu – Demiurge: ideas, technologies, design perspectives*, 2(1), 6–15. <https://doi.org/10.31866/2617-7951.2.1.2019.170352> [in Ukrainian].

[8] UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: UN General Assembly Resolution No. 61/106, adopted at the sixty-first session of the UN GA in 2006. Ratified by the Law of Ukraine № 1767-VI of

16.12.2009. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 [in Ukrainian].

[9] Kochubei, T., & Levchenko, N. (2021). Zahalni zasady tvorennia bezbar'iernoho seredovyschadlia liudei z invalidnistiu [General principles of creating a barrier-free environment for people with disabilities]. *Social Work and Education*, 8(2), 204–214. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.21.2.6> [in Ukrainian].

[10] Malevych, M.A., & Merylova, I.O. (2024). Inkluzyvnist zovni ta vseredyni: yaki zapyty stavlyatsia viina suchasni ukrainskii arkhitekturi [Inclusiveness inside and outside: the challenges posed by the war to modern Ukrainian architecture]. *Materialy V naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv, aspirantiv i molodykh vchenykh – Proceedings of the V Scientific-Practical Conference of Students, Postgraduates and Young Scientists* (Dnipro, April 25–26, 2024) (pp. 56–57). Dnipro. Retrieved from <http://srd.pdaba.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15028/1/Malevych.pdf> [in Ukrainian].

[11] Orlovska, Yu.V., & Pavlenko, O.S. (2024). Kontseptsia rozvytku zelenoi urboekosystemy: osnovni teoretychni pidkhody [Concept of green urban ecosystem development: main theoretical approaches]. *Ekonomichniy prostir – Economic Space*, 192, 77–81. <https://doi.org/10.30838/EP.192.77-81> [in Ukrainian].

[12] Tsapenko, A.V., & Hnatyuk, O.M. (2025). Inkluzyvnist ta bezbar'iernist publichnoho prostoru maloho mista v Ukraini (keis Hrebinky) [Inclusivity and barrier-free public space of a small town in Ukraine (the case of Hrebinka)]. *Konstruktivna heohrafiia ta ratsionalne vykorystannia pryrodnykh resursiv – Constructive Geography and Rational Use of Natural Resources*, 6(1). <https://doi.org/10.17721/2786-4561.2025.6.1.-13/11> [in Ukrainian].

[13] Chemakina, O.V., Dubyk, O.M., Kuzmin, O.V., & Butyk, M.V. (2025). Vizualno-komunikativni systemy v inkluzyvnomu miskomu seredovyschi [Visual-communicative systems in an inclusive urban environment]. *Teoriia ta praktyka dyzainu – Theory and Practice of Design*, 1(35), 83–95. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.35.9> [in Ukrainian].

[14] Shyshchenko, P.H., Havrylenko, O.P., & Tsyhanok, Ye.Yu. (2021). Dostupnist zelenykh zon v

umovakh kompaktnoho mista (na prykladi Kyieva) [Accessibility of green zones in a compact city (the case of Kyiv)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Heolohiia. Heohrafiia. Ekolohiia» – Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series «Geology. Geography. Ecology»*, 5, 245–256. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2021-55-18> [in Ukrainian].

[15] Shulyk, V.V. (2020). Pro inkluzyvnist u teorii i praktytsi proektuvannia budivel i sporud [On inclusiveness in the theory and practice of building and structure design]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia – Modern Problems of Architecture and Urban Planning*, 57, 365–378. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.365-378> [in Ukrainian].

[16] Bibri, S.E., Krogstie, J., & Kärrholm, M. (2020). Compact city planning and development: Emerging practices and strategies for achieving the goals of sustainability. *Developments in the Built Environment*, 4. <https://doi.org/10.1016/j.dibe.2020.100021> [in English].

[17] Du, S., He, H., Liu, Y., & Xing, L. (2022). Identifying key factors associated with green justice in accessibility: A gradient boosting decision tree analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16). <https://doi.org/10.3390/ijerph191610357> [in English].

[18] Hine, C., Nilforooshan, R., & Barnaghi, P. (2022). Ethical considerations in design and implementation of home-based smart care for dementia. *Nursing Ethics*, 29(4), 699–711. <https://doi.org/10.1177/09697330211062980> [in English].

[19] Jang, K.M., Kim, J., Lee, H.-Y., Cho, H., & Kim, Y. (2020). Urban Green Accessibility Index: A measure of pedestrian-centered accessibility to every green point in an urban area. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 9(10). <https://doi.org/10.3390/ijgi9100586> [in English].

[20] Semeraro, T., Scarano, A., Buccolieri, R., Santino, A., & Aarrevaara, E. (2021). Planning of urban green spaces: An ecological perspective on human benefits. *Land*, 10(2). <https://doi.org/10.3390/land10020105> [in English].

ABSTRACT

Vasylyshyn V., Itchenko D., Gavryk O. Inclusive architecture of open urban spaces in the context of urban equality

The relevance of the study is determined by the urgent need to create open urban spaces that comply with the principles of urban equality and ensure barrier-free access for all population groups. In the context of global urbanization and ongoing social transformations, particular importance is attached to rethinking architectural approaches to the organization of public green areas, which are capable of integrating inclusive solutions and fostering social integration.

The purpose of the article is to identify the key factors and principles of inclusive architecture of open urban spaces, to develop approaches to overcoming barriers, and to design a conceptual model for transforming green areas based on the principles of urban equality.

The research methodology relies on a systemic and interdisciplinary approach, incorporating methods of structural-functional analysis as well as comparative typology of national and international practices.

Results. The study established that the formation of inclusive architecture of open urban spaces requires consideration of the socio-demographic characteristics of the population, the spatial and functional parameters of the environment, ecological requirements, and legal standards. The analysis of scholarly sources made it possible to identify the main barriers to accessibility and social isolation, and to develop an algorithm for transforming green areas, which encompasses the stages of user needs assessment, evaluation of the existing environment, identification of barriers, development of solutions, piloting, implementation, and monitoring.

Scientific novelty. The article systematizes the principles of inclusive architecture in the context of urban equality and proposes an algorithm for the transformation of urban green areas. Its novelty lies in combining theoretical and methodological approaches with practical urban planning tools, thereby enabling a comprehensive analysis of accessibility and social integration. Barriers and social factors influencing inclusivity are presented in a systematic manner, which provides a solid academic basis for further quantitative assessment of urban inclusiveness.

Practical relevance. The proposed algorithm for the transformation of green areas can be applied in strategic urban planning, municipal governance, and the design of open spaces. It serves as a practical guideline for architects and urban planners in creating accessible and barrier-free public environments. The developed approaches contribute to harmonizing spatial development, improving the quality of urban life, and integrating diverse social groups into a shared space—an aspect of particular importance in the processes of post-war recovery and modernization of Ukrainian cities.

Keywords: urban equality, inclusive architecture, urban spaces, social integration, barrier-free environment, spatial planning, green infrastructure, inclusivity.

AUTHOR'S NOTE:

Vasylyshyn Vitalii, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Technical Mechanics, Engineering and Computer Graphics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: witalijulia@ukr.net, orcid: 0000-0002-0367-1198.

Itchenko Dmytro, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Architecture and Design, Chernihiv Polytechnic National University, Chernihiv, Ukraine, e-mail: dimaitchenko@gmail.com, orcid: 0000-0002-7381-1029.

Gavryk Olga, Senior Lecturer at the Department of Architecture and Design, Chernihiv Polytechnic National University, Chernihiv, Ukraine; Postgraduate Student at the Department of Urban Planning and Architecture, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, Ukraine, e-mail: oli_dom@ukr.net, orcid: 0000-0003-0697-6031.

Стаття подана до редакції: 23.09.2025.

Стаття прийнята до опублікування: 20.10.2025.

Стаття опублікована: 20.11.2025.